

Luc De Ryck, *Terug naar niemandsland. De geschiedenis van de gebroeders Van Raemdonck: mythe en werkelijkheid*, Koksijde, De Klaproos m.m.v. vzw Bedevaart naar de Graven van de IJzer, 1996, 126 p., ill., ISBN 90 5508 032 2

De Ryck schetst eerst de achtergrond van Edward en Frans Van Raemdonck in hun geboortedorp Temse. De broers groeiden op in een bemiddeld Vlaamsgezind middenstandsmilieu en engageerden zich in het sociaal-culturele verenigingsleven. Vooral Frans toonde zich een beslist flamingant en was sociaalvoelend. Verontwaardigd over de Duitse inval, meldden hij en zijn oudste broer zich tesamen met vele dorpsgenoten aan als vrijwilligers bij het leger.

Vooraf dankzij hun drukke correspondentie met hun neef Clemens De Landtsheer, de latere secretaris van het IJzerbedevaartcomité, is een reconstructie van de evolutie in hun gedachtengoed aan het front mogelijk. Hun aanvankelijk enthousiasme, met name dat van Frans, bleek vanaf maart-april 1915 snel weg te ebben. Dat was evenwel niet de hoofdreden waarom de broers het triomfantelijke “*Leve België!*” mettertijd in hun brieven achterwege lieten. De taaltoestanden aan het front gaven aan hun cultuurflamingantisme een politiek verlengstuk. De eerste, heftige getuigenis van deze tendens – overigens een van de eerste documenten van de Vlaamse bewustwording aan de IJzer – dateert van 29 november 1915. Frans schreef toen aan De Landtsheer:

“Ik strijd voor Vlaanderen, eeuwig, voor ons volk! [...] Wij willen van België maken een nieuw land (zooals gij schrijft). Een nieuw België moet herrijzen uit dezen krijg! In vlaanderen vlaamsch! Wallonië Fransch. Wij zijn Germanen! Geen Latijnen! Wij willen recht! Ons bloed vloeit voor de herwording van ons ras! Niet voor de verbastering! Wij willen recht, recht, driemaal recht, zooniet dan klauwe de leeuw!” (aangehaald op pp. 46-47).

De Ryck illustreert met dit citaat en talrijke andere het radicaliseringsproces van de broers. Hun evolutie naar een radicaal geladen politiek flamingantisme is illustratief voor de genese van de Frontbeweging aan de IJzer.

Zowel Edward als Frans zouden in de nacht van 25 op 26 maart 1917 het leven laten bij een raid op Stampkot, een gehucht van Steenstrate. Toen Frans en de Waalse korporaal Amé Fiévez niet terugkeerden uit het niemandsland, ging Edward met gevaar voor zijn eigen leven op zoek naar zijn achtergebleven broer. Ook hij zou niet wekeren. Toen de lijken later samen teruggevonden werden en pas meer dan twee weken later begraven werden, verkeerden ze reeds in staat van

ontbinding. Zowel langs Vlaamsgezinde als langs belgicistische zijde kreeg het gebeuren naderhand een symbolische en gekleurde waarde. Aan dit eigenlijke thema van zijn boek komt De Ryck pas toe vanaf “*De noodlottige raid*”(p. 56). De hoofdstukken die hieraan voorafgaan, zijn heemkundig van aard.

Langs Vlaamsgezinde kant werd de dood van de broers symbool voor een totale overgave, aan elkaar en aan de flamingantische strijd. Deze versie, die steunde op de getuigenissen van korporaal Emiel Cromheecke en pater-sergeant Lodewijk Van Gelder, die als lid van een verkenningspatrouille respectievelijk als brancardier bij de bergingsoperatie betrokken waren, hield voor dat de broers “*in elkaars armen*” sneuvelen. Volgens sergeant Karel Withof, die de leiding van de begraafing op zich nam, strookte dit niet met de werkelijkheid en werd daarbij de rol van de Waal A. Fiévez over het hoofd gezien. De Landtsheer verklaarde zich in een vertrouwelijke brief aan Withof dd. 3 september 1917 akkoord met deze informatie, maar verkoos ze omwille van propagandistische motieven niet openbaar te maken: “*Alhoewel ik volledig met u ‘t akkoord ben op gebied van waarheidszin, toch denk ik dat we best zouden doen die zaak niet publiek rond te venten, en ze onderons te houden, en in het publiek het gedacht te laten dat men ze IN ELKAARS ARMEN heeft gevonden, en ziehier om welke redens: hadden wij die inlichtingen gekend in ‘t begin, dan had alles zoo geweest. Maar nu is hunne ideale heldendood overal gekend en al legendarisch geworden, waarom die schoonheid breken, en er de waarheid als een koud bad over uitstorten... dit zou zeer veel nadeel doen aan de zaak zelve [...]*” (p. 73).

Langs belgicistische zijde werd het beeld van de in elkaar gestrengelde Frans en Amé Fiévez een unitaristische troef. Voor François Bassleer was de Vlaamsgezinde kijk op de zaak gebaseerd op een (bewuste) verdraaiing van de feiten. Hij verbond hieraan de conclusie dat het IJzermonument en het ganse gebeuren daarrond enkel op drijfzand berustten (*IJzertoren - La tour en porte-à-faux - Démystification de la Belgique et défense d'un héros wallon*, 1969). Zijn onbegrip voor de betekenis van de frontervaring in de Vlaamse bewustwording wortelde in een frustratie die door verscheidene personen werd gedeeld, met name dat het sneuvelen van de Waal Fiévez in de overlevering van de Vlaamse beweging bewust op de achtergrond werd gedrongen. Uitzonderingen bevestigden ook hier de regel. Zo werden de verwanten van Fiévez uitgenodigd op de IJzerbedevaart van 1967, waarbij Hendrik Borginon in het Frans het woord tot hen richtte. Zijn naam prijkt echter nog steeds niet op de zerk in de crypte van de IJzertoren, al bevinden zijn stoffelijke resten zich daar al sinds de overbrenging in augustus 1932. De zerk vermeldt enkel de namen van de gebroeders Van Raemdonck.

Over de precieze omstandigheden waarin de gebroeders Van Raemdonck en Amé Fiévez omkwamen en de daarmee gelieerde ligging van hun stoffelijke overschot-

ten na hun overlijden is geen definitief uitsluitel voorhanden. De tegengestelde verklaringen post factum laten dat niet toe. Maar hiervan abstractie gemaakt, besluit De Ryck terecht dat de gebroeders Van Raemdonck niet zonder grond in de Vlaamse beweging werden en worden gehuldigd als symbolen van broederliefde en van de Vlaamse bewustwording:

“De ideale broederliefde blijkt immers uit Edwards wanhoopspoging om zijn broer weer te vinden. [...] De gebroeders Van Raemdonck zijn symbolen van broederliefde dankzij Edward. [...] Zijn frontervaringen slaan de brug van cultuurflamingant naar politiek bewuste Vlaming. [...] De gebroeders Van Raemdonck zijn symbolen van de Vlaamse strijd aan de IJzer dankzij Frans.” (p. 121).

Het is de verdienste van De Ryck om het gebeuren, dat voor heel wat animositeit heeft gezorgd, zo getrouw en sereen mogelijk te reconstrueren. Dit mag niet verhelen dat hij het laken van de demystificatie nogal sterk naar zich toetrekt. Hiervan vindt men nochtans reeds een duidelijke aanzet in het artikel over de gebroeders in de *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* door Luc Schepens (*Deel 2*, pp. 1279-1280). Frappant is dat De Ryck dit artikel niet uitdrukkelijk opnam in zijn bibliografie. Wel verwijst hij er impliciet naar door zijn vermelding van de *Encyclopedie* op zich. Hetzelfde geldt voor *Wetenschappelijke Tijdingen*. Ook hieraan refereert hij slechts als dusdanig. Onder meer hierdoor doet hij tekort aan de huidige stand van zaken in het onderzoek naar de ontwikkeling van de Vlaamse beweging tijdens de Eerste Wereldoorlog, al anticipeert hij deze opmerking door uitdrukkelijk te wijzen op het selectief karakter van zijn bibliografisch instrumentarium. Dit laatste kent slechts een rudimentaire systematiek, die niet beantwoordt aan de historisch-wetenschappelijke vereisten waaronder de klassieke indeling bronnen-werken. Vermelden we in dit verband ook dat het archief van het IJzerbedevaartcomité niet in Diksmuide maar in het ADVN berust, waar het door De Ryck overigens niet werd geconsulteerd.

Die kanttekeningen bij De Rycks bibliografie kunnen worden aangevuld met de nadelen verbonden aan het achterwege laten van een voetnotenapparaat. Ook deze kritiek dient evenwel genuanceerd vanwege de verwijzingen die in de tekst verwerkt werden. Van deze minpunten vanuit historisch-wetenschappelijk oogpunt straalt weinig af op de eigenlijke tekst. De auteur slaagt erin de mythevorming rond de gebroeders Van Raemdonck op een overtuigende wijze te door te prikken. Door de talrijke citaten draagt het werk een sterk evocatieve stempel, wat de empathie met de ervaringswereld van de (Vlaamsgezinde) frontsoldaten vergemakkelijkt.

GUY LEEMANS
TOEFFELHOEK 30, B-2531 BOECHOUT